

V roce 1989 se Josef Válka mohl vrátit k přednášení a vychoval druhou generaci svých žáků, kteří na fakultě dodnes působí. Významně se podílel na knize *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku* (1996), v níž synteticky zúročil své dlouholeté zaobírání se barokní kulturou. Strhující představení této epochy přinášely přednášky, které konal společně s muzikologem Milošem Štědrónem a historikem umění Jiřím Kroupou, svým žákem. Dvě roviny Válkova přemýšlení o dějinách, sociálně-politickou a kulturní, názorně ukazují dva výbory z jeho studií, *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský* (2005) a *Myšlení a obraz v dějinách kultury* (2009). Josef Válka byl velký inspirátor.

Jan Janák (1932–2008)

Nenápadný půvab dějin správy

Z prvního setkání s Janem Janákem si posluchači historie v devadesátých letech odnášeli rozpačité pocity. Přednášející rozdával cyklostylované kopie textu psaného kurentem v němčině 18. století a zdál se být zcela ponořen do problematiky vztahující se k udílení licencí na výrobu kočárů. Teprve časem poznávali studenti za maskou nepraktického vědce také rafinovaného ironika, schopného organizátora a vynikajícího znalce dějin správního systému českých zemí. Ač byl Janák celý život těsně spjat s Moravou a Brnem, přesahovalo jeho vědecké dílo zemské hranice. Rodák z Husovic vystudoval historii na brněnské filozofické fakultě a po tříletém působení v oblastních archivech v Telči a Brně se na fakultu opět vrátil jako asistent na katedře historie a archivnictví. V rychlém sledu podal rigorózní a doktorskou práci, ovšem po roce 1968 nepatřil k těm, jejichž kariérní růst by se těšil podpoře. Docenturu tak získal až v roce 1990 a o dva roky později byl jmenován profesorem. V letech 1989 až 1997 vedl vlídnou rukou katedru historie, která se za něho přeměnila v historický ústav, stal se i proděkanem filozofické fakulty a členem vědeckých rad v několika akademických institucích.

Již jeho první odborné práce se věnovaly třem vzájemně spojeným problémovým okruhům, kterým zůstal Janák věrný po celý život. Šlo o společenská hnutí na Moravě v 19. století, o problematiku hospodářskou a o správní vývoj od 18. do počátku 20. století. Propojení zmíněných témat ukazovala již jedna z jeho prvních knih, *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy* (1970). V raném období své vědecké dráhy kladl Janák větší důraz na otázky společenské, jak dokládají jeho četné studie o táborovém a spolkovém hnutí či o formování politických stran na Moravě, postupem doby bral stále více do úvahy hospodářské a správní aspekty dějinného vývoje českých zemí v 19. století. Dlouholetý zájem o hospodářské dějiny zúročil jak v příslušných kapitolách syntetických děl typu *Historie celnictví v ČSSR* (1977), tak především v monografii *Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918*, která představuje část třetího dílu *Dějiny Moravy* (sv. 3/1, 1999). V šedesátých letech zpracoval první příručkové přehledy institucionálního a správního vývoje českých zemí v 19. století a v první polovině 20. století, které završil ve spolupráci se Zdeňkou Hledíkovou důležitou a dodnes platnou knihou *Dějiny správy v českých zemích* (1989, rozšířené vydání 2005).

Nepominutelnou součástí Janákova vědeckého díla tvoří regionální monografie. Moravská vlastivědná tradice v něm našla osobnost, která dovedla neokázale posunout vlastivědnou prá-

ci na vědeckou úroveň. Podílel se, ať již redakčně, nebo jen autorsky, na řadě monografií měst a obcí, u kterých byl jistou volbou pro vylíčení dějin místa v 18. a 19. století. Historickou regionalistiku podporoval i jako místopředseda Muzejní a vlastivědné společnosti a dlouholetý předseda Matice moravské. Dějinám Matice moravské a jejího časopisu zasvětil několik příspěvků, jež ukazují další rozměr Janákova díla. Řadou drobnějších i rozsáhlejších statí připomínal životní jubilea svých kolegů a učitelů, v nekrolozích věcně hodnotil život a přínos významných osobností, mimo jiné Josefa Macůrka, ale i archivářů a vlastivědných badatelů. V Janákových textech nešlo o povinnou kolegiální zdvořilost, nýbrž o snahu uchovat kontinuitu vědecké práce na Moravě a vzpomínku i na ty badatele, kteří pilnou vlastivědnou prací podpírali velké stavby akademické historiografie.

Učitelské působení Jana Janáka dostatečně dokumentují desítky diplomových a disertačních prací, v nichž zadával studentům „svá“ témata a citlivě je uváděl do interpretace nelehkých pramenů pozdního 18. a 19. století. Po nešťastném úrazu na počátku nového tisíciletí se Jan Janák začal vzdalovat fakultní a historické obci a již s ní nikdy nenavázal trvalejší kontakt. Hold jeho vědeckému dílu a učitelkému působení představuje sborník k jeho sedmdesátinám *Pocta Janu Janákovi* (2002), do kterého přispělo přes padesát českých a moravských historiků, a výbor z jeho studií *Morava v národním a politickém ruchu 19. století* (2007).

Ctibor Nečas (1933–2017)

Historie jako prostředek proti kolektivnímu zapomnění

Prvním úkolem historické vědy je upozorňovat na jevy, které v minulosti existovaly, ale společnost je vytěsnila v kolektivní paměti na okraj, nebo na ně dokonce zapoměla. Tak znělo vědecké krédo Ctibora Nečase, který se počátkem sedmdesátých let 20. století stal jedním z průkopníků evropského bádání o romském holocaustu. Bez znalosti širokého historického kontextu budeme vždy jen tápat nad řešením problémů naší přítomnosti, opakovaně připomínal historik, jenž velkou část vědeckého života zasvětil výzkumu dějin romského etnika v českých zemích a na Slovensku.

Nečasova cesta k tomuto badatelskému zaměření přitom zdaleka nebyla přímá. Narodil se v roce 1933 v Rakvicích, ale od prvních poválečných let a studií na klasickém gymnáziu přilnul k Brnu, kde na filozofické fakultě v letech 1952–1957 vystudoval oborovou kombinaci dějepis–čeština. Po krátkém intermezzu výuky na základních a středních školách v Ostravě nastoupil v roce 1960 na ostravský pedagogický institut. V roce 1962 se vrátil do Brna, a když byl brněnský pedagogický institut znovu povýšen na Pedagogickou fakultu Univerzity J. E. Purkyně, působil na ní sedmnáct let jako odborný asistent pro obecné dějiny. V roce 1981 přešel na filozofickou fakultu na katedru středních, východních a jihovýchodních dějin a etnografie. Po listopadu 1989 byla jeho rozsáhlá pedagogická a vědecká činnost konečně oceněna také kariéřním postupem. Habilitoval se roku 1990 a o dva roky později byl jmenován profesorem. Pedagogickou kariéru završil v historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kde nenapodobitelným a poutavým způsobem přednášel studentům například dějiny Balkánu v 19. století.

Během ostravského působení se Nečas intenzivně věnoval výzkumu místní levicové mládeže v meziválečném období a společně s pozdějším významným představitelem hospodářských

